

Baýrak

Category: Edebiýaty öwreniš, Kitapcy
написано kitapcy | 25 января, 2025
Baýrak BAÝRAK

Düşünmekden aýyplamak has aňsat. Sebäbi düşünmek üçin özgermeli bolýaň...

Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saňa,
Käse bilen sabyny, rahatlasyn jismu-jan.

Lalu-şerap içirjek hem ýyladyp geçirjek
Barmagyňa ýüzügi hatamy-zer dyrahşan.

Egil, egil, sokaýyn, iki tutam azmydyr?
Läle bilen sümbüli käkiliňe nowjuwan.

Dyza çöküp öňünde düwme-düwme akdyrsam,
Bir kümüş kündük bilen eliňe aby-rowan.

Sallanyban duraňda men arkaňdan sokaýyn,
Çek etegňi biliňe, bolmasyn palçyk, aman!

Gulaklaryňdan tutup, düýbüne çen sokaýyn,

Sahtyýan köwşüň bilen bolarsyň ýola rowan.

Şeýle bir sokaryn ki, galmasyn daşynda hiç,
Duşmanyňň bagryna, hanjarymy nägehan.

Eger meýliň bar bolsa, men agzyňa bereýin,
Ýeter ki, sen guluňdan lukma isle her zaman.

Her ýetene berýärsiň, gel, maňa-da bersene,
Gysym-gysym altyny, bolsun guluň şadyman.

Sen hemiše gelersiň, men Wehbige berersiň,
Essalamun aleýkum we aleýkumesselam

* * *

Sünbülzada Wehbi osmanly türk-(türkmen) diwan edebiýatynyň şahyrlaryndan bolup XVIII asyrda ýaşap geçipdir. Arap-pars dillerinde okap-ýazyp bilyän, kazy ýaly döwletiň birnäçe jogapkärli wezipelerinde oturan Sünbülzada Wehbä osmanly soltany Selim III tarapyndan «Sultanüş-şuara» («Şahyrlaryň soltany») ünwany berilipdir.

Sünbülzadalar neberesinden bolan we Maraşda doglup, Stambulda aradan çykan Sünbülzada Wehbiniň käbir internet saýtlarynda aslynyň moralydygyny-da ýazýanlar bar. Şahyr ömri we döredijiliği boýunça giňişleýin iş alyp baran filologiyá ylymlarynyň doktry Süreýýa Ali Beýzadaoglunyň taýýarlan «Sünbülzada Wehbi» atly kitapda onuň Moradandygyny tassyklaýan ýeke maglumat ýok.

Sünbülzada Wehbi – Sünbülzada Wehbi ependi ady bilenem tanalýar. Ol halk arasında miras galdyran diwan şygylary bilen däl-de, subrogasiýa (rüju) sungatynyň iň kämil nusgalaryndan hasaplanýan «Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saña...» setirleri bilen başlanýan ajaýyp şygry arkaly tanalýar. Sünbülzada Wehbi ependi diýilse, ilkinji nobatda şu şygyr ýada düşýär. Muny anadolyly aşyk-ozanlaryň ýatdan bilmeýäni ýok. Gynansak-da, S.A.Beyzadaoglunyň taýýarlan kitabynda şygyr ýerleşdirilmändir.

Rüju (subrogasiýa) sözüniň manysy şu – rüju sungaty diwan

edebiýatynyň žanrlaryndan bolup, aýdyljak bolunýan pikiriň birinji setirde çak edilenden düýbünden başgadygyny ikinji setirde beýan edip bilmekdir.

Rüju (subrogasiýa) öwrülme, dänme sungaty hökmünde-de baha berilýär. Bir pikiri has güýcli beýan etmek üçin aýdylan sözden dänýän ýaly çemeleşmäge rüju diýilýär. Döredijilik adamsy ýaňsly, gynançly, begençli, şatlykly, howsalaly ýagdaýlarda beýan ediş stilini hasam güýclendirmek we janlandyrmak üçin subrogasiýa sungatyna ýüzlenýär. Subrogasiýada birinji setirdäki sözden dänilmeyär, ýöne dänýän ýaly edilýär. Düýp maksat berýän manysyny berkitmekdir. Dänmeler yzly-yzyna gelýär. Subrogasiýa sungatynда ýazylan şygyry arkaly tanalýan Sünbülzada Wehbini aýdylyşyna görä şol döwrüň patyşasy ýanyna çagyryp: «Maňa bagışlap şeýle bir şygyr ýaz: şygyryň her beýdiniň birinji setiri seni jelladyň eline bersin, ikinji setiri-de jelladyň elinden azat etsin. Muny başarsaň-a baýragyň alarsyň, başarmasaňam – ölersiň!» diýýär. Sünbülzada Wehbi patyşanyň huzuryndan gaýdansoň, subrogasiýa žanrynyň iň naýbaşy nusgalarynyň birini ýazýar. Şygrynyň soňky nokadyny goýan Sünbülzada Wehbi ependi patyşanyň huzuryna çykýar. Patyşa ortarada çapgy ýassygyny goýdurýar, jelladyňam eline aýpaltasyny berdirýär. Ol Wehbi ependä: «0ka bakaly, şygyryň!» diýýär. Wehbi ependi özüne ynamy bolansoň, arkaýyn ýagdaýda goşgusynyň birinji setirini okamaga durýar. Ol: «Bezmu-hammam edeli, sürtüştürem men saña...» diýenden, patyşanyň gahary gelip, jelladyna: «Seretsene, bu hepbesize! Uçuryp goýber onuň kellesini!» diýip gygyrypdyr. Aýpalta inmäge sekunt galanda: «Käse bilen sabyny, rahatlasyn jismu-jan» diýip, şahyr setirini tamamlapdyr. Patyşa: «Azat et!» diýip ümläpdir. Şygyryň beýleki beýtlerinde-de şeýle ýagdaý dowam edipdir. Ahyrsoňunda Wehbi ependi abraý bilen bu agyr synagdan geçip, baýrak barsyny alypdyr.

Bu şygyr okalandı, halky pikirlendirmekden has beter güldürmäge ýikgyn edýär. Şonuň üçinem halk köpçüliginiň arasynda giňden ýaýrapdy3. Diwan edebiýatynadan uzak, halk edebiýatyna ýakyn halk köpçüligi şu şygyr arkaly Sünbülzada Wehbi ependini tanapdyr. Edil Nasreddin Ependini tanaýsy ýaly.

Halk köpçülügi Sünbülbada Wehbini öz içinden çykan adam saýýar we onuň adyny subrogasiýa žanrynda ýazan şygry arkaly ýaşadyp gelýär.

Kitaplarda bu şygyra gabat gelip bolmaýar. Emma kimdir biri internet saýtlaryna ýalan-ýalnyş formada geçiripdir. Men halk arasynda bilinşi we okalşy ýaly dörtleme formasында, agam Sumer Küçükdir Gündogar Anadoly ýolunyň aşyk-ozanlaryndan dostum Aşyk Kemal Dewraniden alşym ýaly aýdyp bereýin:

Bezmu-hammam edeli,
sürtüştürem men saña,
Käse bilen sabyny,
rahatlasyň jismu-jan.

Lalu-şerap içirjek
hem ýyladyp geçirjek
Barmagyňa ýüzügi
hatamy-zer dyrahşan.

Egil, egil, sokaýyn,
iki tutam azmydyr?
Läle bilen sümbüli
käkiliňe nowjuwan.

Dyza çöküp öňünde
düwme-düwme akdyrsam,
Bir kümüş kündük bilen
Eliňe aby-rowan.

Sallanyban duraňda
men arkaňdan sokaýyn,
Çek etegňi biliňe,
bolmasyn palçyk, aman!

Gulaklaryňdan tutup,
düýbüne çen sokaýyn,
Sahtyýan köwşüň bilen,
bolarsyň ýola rowan.

Şeýle bir sokaryn ki,
galmasyn daşynda hiç,
Duşmanyň bagryna,
hanjarymy nägehan.

Eger meýliň bar bolsa,
men agzyňa bereýin,
Ýeter ki, sen guluňdan
lukma isle her zaman.

Her ýetene berýärsiň,
Gel, maňa-da bersene,
Gysym-gysym altyny,
bolsun guluň şadymań.

Sen hemiše gelersiň,
men Wehbige berersiň,
Essalamun aleýkum
we aleýkumesselam.

• Goşgynyň türkçedäki asyl nusgasy

Bezm-i hamam edelim
Sürtüştürem sana ben
Kese ile sabunu
Rahat etsin cism-i can

Lal-ı şarap içirem
Islatarak geçirem
Parmağına yüzüğü
Hatem-i zer dirahşân

Egil de bir sokayım
İki tutam az mıdır
Lale ile sümbülü
Saçına ey nevcivan

Diz çökerek önüne
Ilık ılık akıtam

Bir gümüş ibrik ile
Destine ab-ı revan

Sen salınıp giderken
Ben ardından sokayım
Eteğini beline
Olmasın çamur aman

Kulaklarından tutam
Dibine kadar sokam
Sahtiyandan çizmeyi
Olasın yola revan

Öyle bir sokayım ki
Dışarda hiç kalmasın
Düşmanınının bağırına
Hançerimi na-gehan

Herkese vermektesin
Bir de bana versene
Avuç avuç altını
Olsun kulun şadüman

Sen elinle tutmadan
Ben ağzına vereyim
Yeter ki sen kulundan
Lokum iste her zaman

Sen her sabah gelesin
Ben VEHBI'ye veresin
Esselamünaleyküm
Ve aleykümselam

Sait KÜÇÜK.

-
- *Bezm* – köpçülük.
 - *Jismu-jan* – jisim bolan jan.
 - *Lalu-şerap* – gyrmazy meý, şerap.

- *Hatamy-zer* – *jomartlyk bilen berilen altyn*.
- *Dyraḥsan* – *ýalpyldawuk, göz gamaşdyryjy*.
- *Nowjuwan* – *täze juwan, ýaş*.
- *Dest* – *el*.
- *Aby-rowan* – *akar suw*.
- *Sahtiýan* – *eýlenen deri*.
- *Nägehan* – *birdenkä, duýdansyz*.
- *Şadyman* – *şadyýan, begençli*. Edebiýaty öwreniș